

Don Loeb om gastronomisk realism

I en intressant och provokativ artikel¹ drar Don Loeb vår uppmärksamhet till flera paralleller mellan två olika former av värderealism – *moralisk realism* och realism om *gastronomiskt värde*, det vill säga ”godheten och dåligheten hos diverse mat och dryck” (s. 31).² Loeb menar att flera argument som vanligen åberopas av moraliska realister även är tillgängliga för gastronomiska realister. Men eftersom gastronomisk realism framstår som en orimlig eller rentav löjeväckande position, så finns enligt Loeb skäl att misstänka att dessa argument inte stödjer moralisk realism i den utsträckning som ofta antas:

Om gastronomisk realism, trots sin höga grad av orimlighet, är precis lika försvarbar som moralisk realism, så bör vi kanske förkasta moralisk realism tillsammans med den. Argument som kan användas för att försvara en så till synes löjlig position kan trots allt inte vara särskilt bra, kan vi tycka. (s. 31)

Som svar kan moraliska realister helt enkelt godta den kanske obekväma slutsatsen att gastronomisk realism får lika starkt stöd av de argument som vanligen åberopas till stöd för moralisk realism. (Det följer inte att gastronomisk realism ”är precis lika försvarbar som moralisk realism”, eftersom *andra* argument än de Loeb diskuterar kan komma att spela en roll.) Alternativt kan moraliska realister ifrågasätta Loeb:s påstående att argumenten i fråga är lika väl lämpade för att försvara gastronomisk realism. Nedan kommer jag att försöka visa att bland de argument som Loeb diskuterar, så är (åtminstone) det avgörande *positiva* argumentet för moralisk realism inte tillgängligt för gastronomiska realister.³

¹Loeb 2003.

²Sidhänvisningar inom parantes är till Loeb 2003. Samtliga övers. är mina.

³Loeb (s. 35–46) menar även att gastronomiska realister kan åberopa analogier till de *defensiva* argument som ofta anförs av moraliska realister för att bemöta tre standardinvändningar (som har att göra med moralisk oenighet, explanatorisk impotens och metafysisk konstighet). Men om gastronomisk realism inte får stöd av något positivt argument så kan dessa paralleller till moraliska realisters defensiva manövrar komfortabelt ignoreras.

Loeb karakteriserar moralisk realism som ”uppfattningen att det finns moraliska fakta som är oberoende av våra trosföreställningar” (s. 30). Analogt karakteriseras gastronomisk realism som ”uppfattningen att det finns gastronomiska värdefakta som är oberoende av våra trosföreställningar” (s. 32). Loeb säger att denna ”grova karakteristik” är ”precis nog för innevarande syften” (s. 32). Loeb’s karakteristik är dock otillräcklig för att utesluta *subjektivism*, vilken vanligen betraktas som en antirealistisk position. Enligt en utformning av subjektivism är moraliska fakta identiska med fakta om individers *konativa* attityder. Till exempel kan faktumet att en handling är moraliskt rätt utformas som faktumet att den gillas av mig. Faktumet att jag gillar en handling är dock oberoende av mina trosföreställningar; jag kan tro att jag ogillar en lögn, medan jag i själva verket gillar den. För att utesluta subjektivism bör moralisk realism således utformas som uppfattningen att det finns moraliska fakta som är oberoende av våra *attityder* (vilka alltså inkluderar både trosföreställningar och andra attityder).⁴ Likaså för gastronomisk realism.

Ett argument som ofta åberopas till stöd för moralisk realism kan kanske kallas ”argumentet från moralisk erfarenhet”.⁵ Argumentet tar sin utgångspunkt i diverse framträdande aspekter av moralisk reflektion och diskurs. En prominent moralisk realist ger följande sammanfattning:

Moraliska omdömen uttrycks vanligen i deklarativ form; vi ägnar oss åt moralisk argumentation och reflektion; vi betraktar människor som kapabla både att begå moraliska misstag och att korrigera sina moraliska uppfattningar; vi känner oss ofta bundna av vad vi anser vara moraliska krav som i någon mening tvingar sig på oss utifrån och oberoende av oss.⁶

Dessa ”objektivistiska” drag antas ofta ge stöd åt påståendet att en (åtminstone implicit) tro på existensen av objektiva moraliska fakta – fakta som föreligger oberoende av våra attityder – är djupt inbäddad i vår preteoretiska världsbild (common sense). Detta påstående antas i sin tur ge (åtminstone *prima facie*) stöd åt moralisk realism.⁷

Loeb menar att ett parallellt argument är tillgängligt för gastronomiska realister. Till stöd för denna idé pekar han på tre aspekter av gastronomisk erfarenhet som tycks indikera att tron på existensen av objektiva gastronomiska värdefakta är lika mycket en del av vår preteoretiska

⁴Strängt taget är även denna karakteristik otillfredsställande, då den riskerar att utesluta vissa första ordningens moraliska teorier.

⁵Frasen är hämtad från Loeb 2007.

⁶Brink 1989: s. 24, min övers.

⁷För några exempel på moraliska realister som åberopar argumentet, se Brink 1989: s. 24, 36; Shafer-Landau 2003: s. 3, 66; Dancy 1986: s. 172–173; Huemer 2005: kap. 5.

världsbild som tron på existensen av objektiva moraliska fakta. För det första tycks gastronomisk *fenomenologi* likna moralisk fenomenologi:

Vissa maträtter framstår onekligen som bättre än andra. Det är inte som om vi upplever smaken av mat icke-evaluativt, och sedan täcker över denna råa erfarenhet med kvalitativa omdömen som reflekterar våra egna gastronomiska värderingar. Vi undrar ibland huruvida vi har valt den bästa huvudrätten och inte bara huruvida vi kommer att gilla den. (s. 34)

Därtill betar sig gastronomiska värdeomdömen *semantiskt* som moraliska omdömen:

När vi talar om dessa frågor om gastronomiskt värde så gör vi det i deklarativ form, som om vi avser att göra faktapåståenden om dem. Till exempel säger vi ofta saker som ”*El Alpolinas* chimichangas är de sämsta jag någonsin har ätit” eller ”Sniglarna var magnifika idag”. (s. 34)

Slutligen tycks vi erkänna möjligheten av gastronomiska *misstag*:

[P]åståenden om felaktiga gastronomiska värdeomdömen är ganska vanliga. Det vore inte alls konstigt för mig att säga att endast en okultiverad person [philistine] skulle misslyckas med att inse överlägsenheten hos lönnsirap av märket Vermont Grade A Fancy jämfört med *Log Cabin Lite*, eller att det vore dumt att tycka att *chop suey* är ens i närheten så god som Beijing-anka. (s. 34)

Om moraliska realister kan förlita sig på de objektivistiska dragen hos moralisk erfarenhet, så tycks gastronomiska realister således kunna åberopa en analog strategi.⁸

Från min länstol framstår Loeb's paralleller som föga övertygande. Betrakta först Loeb's påståenden om gastronomisk fenomenologi. Här gör han två poänger: dels upplever vi gastronomiskt värde som på något sätt *inneboende* i (smaken av) mat; därtill ägnar vi oss åt något slags gastronomisk *reflektion*, till exempel när vi undrar ”huruvida vi har valt den bästa huvudrätten och inte bara huruvida vi kommer att gilla den”. Angående den första poängen har jag svårt att se relevansen av det *sätt* på vilket gastronomiska värdeomdömen kommer till stånd. Anta att vi upplevde (smaken av) mat icke-evaluativt, och sedan processade denna ”råa erfarenhet” för att nå fram till ett gastronomiskt värdeomdöme. På vilket sätt skulle detta göra någon relevant skillnad för frågan huruvida gastronomisk fenomenologi är objektivistisk? Betrakta moraliska omdömen. Om jag observerar hur någon håller bensin över och tänder eld på en katt, så framstår handlingens moraliska status som *inneboende* i handlingen

⁸Man kan förstås ifrågasätta giltigheten hos den generella strategin att åberopa preteoretiska övertygelser för att ge stöd åt ontologiska teser. Se Loeb 2007 för diskussion.

själv – det *känns* som om handlingens moraliskt motbjudande karaktär är på något sätt direkt närvarande i min observation. Om jag däremot observerar hur en veterinär (smärtfritt) avlivar en katt som har förlorat samtliga ben i någon bisarr olycka, så framstår handlingens moraliska status inte som inneboende i handlingen själv; i detta fall (tycks det mig) krävs reflektion för att nå fram till ett moraliskt omdöme. Jag kan inte se att det förra fallet stärker eller att det senare fallet underminerar moraliska realisternas påstående om den objektivistiska karaktären hos moralisk fenomenologi. Hur och i vilken ordning moraliska omdömen kommer till stånd verkar föga relevant. Likaså för gastronomiska värdeomdömen.

Angående Loeb's andra poäng tycks mig stödet för en parallell mellan fenomenologin hos gastronomisk respektive moralisk reflektion vara svagt. Förvisso funderar vi ibland kring sådana saker som vilken huvudrätt vi ska välja eller vad vi ska köpa till efterrätt. Men i den mån vi inte enbart kontemplerar gastronomiskt irrelevanta frågor som pris, hälsa eller vikt, så tycks vi blott ägna oss åt introspektion i syfte att fastställa våra preferensers relativa styrka och robusthet. I snabbköpet känner jag kanske en stark frestelse att köpa både Ben & Jerrys kakdeggs- och körsbärsglass till efterrätt. Eftersom jag är fåfångt mån om min vikt försöker jag avgöra vilken sort jag föredrar mest. Kanske funderar jag även över vilken sort jag kommer att föredra mest om tre timmar. Min nuvarande preferens för körsbärssorten beror kanske på någon flyktig impuls, och eftersom jag vet att jag vanligtvis föredrar kakdegssorten väljer jag att agera i enlighet med den mer robusta preferensen.

I kontrast till detta är vi i moraliska frågor intresserade av att komma fram till *rätt* svar i ett mer objektivt avseende. När vi funderar kring moraliska tankeexperiment som Trolley eller Footbridge är vi inte primärt (eller överhuvudtaget) intresserade av att ta reda på hur vi föredrar att agera, eller hur vi skulle föredra att agera vid konfrontation med dylika scenarier. I stället försöker vi ta ställning till vad *moralen* kräver av oss (och alla andra), *oberoende* av våra preferensers (eller andra attityders) beskaffenhet.⁹ En framträdande metod, som ofta medvetet och explicit tillämpas inom moralfilosofin, går ut på att formulera generella moraliska principer som förklarar och förenar våra partikulära moraliska omdömen. Vi försöker eliminera motsägelser och godtycklighet genom att justera både teori och partikulära omdömen i strävan efter ”reflektivt ekvilibrium”.¹⁰ Detta slags resonering är analogt med det vi tillämpar inom empirisk vetenskap, där vi försöker formulera teorier som tillhan-

⁹Loeb (s. 35, not 5) medger att denna *kategoricitet* hos moralen utgör en potentiell disanalogi.

¹⁰Även icke-filosofers vardagliga resonering i moraliska frågor tycks uppvisa känslighet för motsägelser och godtycklighet.

dahåller principiella och förenande förklaringar av observationsdata. Parallellen indikerar att vi tror att det finns lika objektiva svar att upptäcka i moraliska som i vetenskapliga frågor.

Som Loeb (s. 39) påpekar är det kanske *möjligt* att tillämpa detta slags resonering även i gastronomiska värdefrågor. För att ta ett något trubbigt exempel, om jag anser att apelsiner är äckliga medan frukter i allmänhet är goda, så kan jag försöka justera min utvärdering av apelsiner i syfte att uppnå en mer koherent gastronomisk åsiktsmängd. Men vi resonerar förvisso inte på ett sådant sätt i gastronomiska värdefrågor; vi känner ingen frestelse att förklara och förena våra partikulära gastronomiska värdeomdömen genom att formulera ”teorier” om gastronomiskt värde.

Loeb's andra parallell, angående semantiken hos gastronomiska värdeomdömen, verkar riktig i sig, men är otillräcklig för att tjäna hans syften. Som Loeb korrekt påpekar har gastronomiska värdeomdömen deklarativ form. Detta semantiska drag är dock endast evidens för något slags *kognitivism*, och visar inte att gastronomiska värdeomdömen gör anspråk på att beskriva fakta som föreligger oberoende av våra attityder. Detsamma gäller förstås moraliska omdömen, men ingen tror att moraliska omdömens deklarativa form *i sig själv* visar att de gör anspråk på att beskriva objektiva fakta. För att fungera som ett argument för moraliska realisternas semantiska teori behöver det kompletteras med kritik – vilken moraliska realister inte är sena att tillhandahålla – av konkurrerande kognitivistiska teorier, till exempel subjektivism. Men subjektivism framstår inte som orimlig applicerad på gastronomiska värdeomdömen. Enligt en version av subjektivism ska gastronomiska värdeomdömen förstås som subjektiva rapporter av gastronomiska preferenser. När vi säger sådana saker som ”Prästost är godare än herrgårdsost”, så menar vi således något i stil med ”Jag föredrar prästost framför herrgårdsost”. En sådan tolkning verkar inte orimlig, och Loeb ger oss inga skäl att förkasta den.

Betrakta slutligen Loeb's tredje parallell, angående gastronomiska misstag. Jag tror att han helt enkelt tar miste när han säger att ”påståenden om felaktiga gastronomiska värdeomdömen är ganska vanliga”. Förvisso faller människor ibland förklenande omdömen om andra människors matvanor (kanske med hjälp av någon motsvarighet till engelskans ”philistine”). Det verkar dock rimligare att tolka sådana omdömen som (tänligen banala) *moraliska* omdömen om andra människors karaktär och livsstil. Jag tror inte att vi erkänner möjligheten av specifikt gastronomiska misstag bortom felbarheten i att introspektivt fastställa våra preferensers relativa styrka och robusthet. I moraliska frågor tycks vi däremot erkänna möjligheten av misstag i ett mer objektiva avseende. Till exempel anser vi att förespråkare för slaveri tar miste, helt oberoende av hur deras preferenser (eller andra attityder) är beskaffade.

En relaterad disanalogi kan skönjas i våra attityder till gastronomisk *oenighet*. Jag tvivlar på att vi överhuvudtaget godtar möjligheten av något sådant som genuin gastronomisk oenighet. (Loeb citerar (s. 31) själv frasen "*De gustibus non disputandum est*" som ett av skälen till att gastronomisk realism framstår som löjlig.) Om jag anser att snabbkaffe är godare än bryggkaffe, medan du anser att bryggkaffe är godare än snabbkaffe, så anser vi inte att vi hyser *oförenliga* uppfattningar. I stället accepterar vi helt enkelt att du föredrar bryggkaffe framför snabbkaffe, medan jag föredrar snabbkaffe framför bryggkaffe. Det kan förstås uppstå situationer då våra gastronomiska värdeomdömen till synes kommer i konflikt; vi kan till exempel vara oeniga om vilken glassort vi ska köpa till efterrätt. Men oenigheten i fråga skulle rimligen inte handla om den gastronomiska frågan som sådan, utan snarare om den (återigen ganska banala) moraliska frågan om vems preferenser som ska tillskrivas störst vikt. I moraliska frågor erkänner vi däremot möjligheten av genuin oenighet. Om du exempelvis anser att dödsstraffet bör avskaffas, medan jag anser att det inte bör avskaffas, så anser vi att vi hyser oförenliga uppfattningar om vad moralen kräver.

Loeb's paralleller tycks således inte fungera. Låt mig avslutningsvis kort sammanfatta de centrala poängerna. (1) Fenomenologin hos moralisk reflektion har karaktären av att upptäcka objektiva korrekta svar på moraliska frågor – svar vars korrekthet vi betraktar som oberoende av våra attityder. När vi försöker nå fram till dessa svar resonerar vi på ett sätt som liknar hur vi resonerar i vetenskapliga frågor. Fenomenologin hos gastronomisk reflektion verkar i stället blott ha karaktären av att introspektivt fastställa våra preferensers relativa styrka och robusthet. (2) Gastronomiska värdeomdömens deklarativa form ger endast stöd åt någon form av kognitivism, och visar inte att de gör anspråk på att beskriva fakta som föreligger oberoende av våra attityder. (3) Vi tycks inte erkänna möjligheten av gastronomiska misstag bortom vår introspektiva felbarhet; i moraliska frågor godtar vi dock att vi kan ta miste i ett mer objektiva avseende. Vi tycks inte heller erkänna möjligheten av genuin gastronomisk oenighet; i moraliska frågor anser vi däremot att vi kan hysa oförenliga uppfattningar.

Dessa disanalogier indikerar starkt att moralisk erfarenhet är långt mer objektivistisk än gastronomisk erfarenhet. Jag drar slutsatsen att gastronomisk erfarenhet inte tillhandahåller ett argument för gastronomisk realism analogt med det som ofta åberopas av moraliska realister.¹¹

¹¹Tack till Jens Johansson och Karin Enflo för kritiska synpunkter på tidigare utkast.

LITTERATUR

- Brink, David O. 1989. *Moral Realism and the Foundations of Ethics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dancy, Jonathan. 1986. "Two Conceptions of Moral Realism". *Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volume* 60, s. 167–87.
- Huemer, Michael. 2005. *Ethical Intuitionism*. New York: Palgrave Macmillan.
- Loeb, Don. 2003. "Gastronomic Realism – A Cautionary Tale". *Journal of Theoretical & Philosophical Psychology* 23, nr 1, s. 30–49.
- Loeb, Don. 2007. "The Argument from Moral Experience". *Ethical Theory and Moral Practice* 10, nr 5, s. 469–84.
- Shafer-Landau, Russ. 2003. *Moral Realism: A Defence*. Oxford: Clarendon Press.